

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН

БИЧИЛ, ЖИЖИГ, ДУНД БИЗНЕСТ ТӨРӨӨС ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ДЭМЖЛЭГ: ГАДААД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

Судалгааны төрөл: Харьцуулсан судалгаа
Судалгааны код: СТ-25/218
Хугацаа: 2025.04.15

ЗАХИАЛАГЧ: УИХ-ын гишүүн Д.Батлут

Хянасан: ПСХХ-ийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга Д.Онолт
Судалгааны хэлтсийн дарга Г.Гэсэр

Судалгаа удирдсан: Эдийн засаг, байгаль орчин, хөдөө аж ахуй
судалгааны хэсгийн зөвлөх Б.Оюун-Эрдэнэ

Судлаач: Эдийн засаг, байгаль орчин, хөдөө аж ахуй
судалгааны хэсгийн референт Р.Нургүл

Улаанбаатар хот
2025

Агуулга

Хүснэгтийн жагсаалт	1
Товчилсон үгийн жагсаалт	1
Удиртгал.....	2
НЭГ. УЛС ОРНУУДЫН БИЧИЛ, ЖИЖИГ, ДУНД ҮЙЛДВЭРЛЭЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАЛААРХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, АНГИЛАЛ.....	3
1.1. Хууль эрх зүйн зохицуулалт.....	3
1.2. Ангилал, тавигдах шаардлага	4
ХОЁР.УЛС ОРНУУДЫН ТӨРӨӨС ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ДЭМЖЛЭГҮҮД.....	9
2.1. Төрийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт.....	9
2.2. Төрөөс үзүүлж буй дэмжлэг	11
2.2.1. Төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн дэмжлэгийн төрлүүд, санхүүжилтийн эх үүсвэр.....	11
2.2.2. Төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн бус дэмжлэг	20
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	23
Ном зүй.....	<i>i</i>

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Бичил, жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн хуулиар тогтоосон ангилал.....	3
Хүснэгт 2. Үйл ажиллагаа эрхэлж буй салбараар ялгаатай шалгуур тавьдаг улс орнууд	5
Хүснэгт 3. Салбар харгалзахгүй нийтлэг шалгуур тавьдаг улс орнууд.....	7
Хүснэгт 4. ЖДҮ-ийг хариуцаж буй төрийн байгууллагууд	9
Хүснэгт 5. KUR хөтөлбөрийн хүрээнд ЖДҮ-д үзүүлж буй дэмжлэг	14
Хүснэгт 6. Санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх схемийн хүрээнд жижиг, дунд болон гарааны бизнест үзүүлэх дэмжлэг	15
Хүснэгт 7. Жижиг, дунд болон гарааны бизнест олгох тэтгэлэг	15
Хүснэгт 8. Санхүүгийн бус дэмжлэгийн төрлүүд.....	20

Товчилсон үгийн жагсаалт

ADB	Asian Development Bank
CASME	China Association of Small and Medium Enterprises
EC	European Commission
IBK	Industrial Bank of Korea
KOSME	Korea Small and Medium Enterprises & Startups Agency
KVIC	Korean Venture Investment Corporation
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
SBIR	Small Business Innovation Research
SMEs	Small and Medium Enterprises
SMESA	Small and Medium Enterprises and Startup Administration
SG	Singapore
ЖДҮ	Жижиг дунд үйлдвэр

Удиртгал

Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Батлутын захиалгын дагуу “Бичил, жижиг, дунд бизнест төрөөс үзүүлж буй дэмжлэг: гадаад орнуудын туршлага” сэдэвт судалгааг Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: Улс орнуудын Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хууль эрх зүйн зохицуулалт, ангилал, тус салбарыг хариуцан ажиллаж буй төрийн байгууллага болон төрөөс үзүүлж буй дэмжлэгийн талаарх туршлагыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам Улс (цаашид Вьетнам), Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (цаашид Герман), Бүгд Найрамдах Индонез Улс (цаашид Индонез), Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (цаашид Казахстан), Бүгд Найрамдах Сингапур Улс (цаашид Сингапур), Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс (цаашид Хятад), Тайвань, Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (цаашид Өмнөд Солонгос) зэрэг 8 улсын зохицуулалтыг судлана.

Судалгааны ажлын бүтэц: Судалгааны тайлан үндсэн хоёр хэсэгтэй байна. Үүнд:

1. Улс орнуудын бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний талаарх эрх зүйн зохицуулалт, ангиллын талаар;
2. Улс орнуудын бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд төрөөс үзүүлж буй дэмжлэгийн талаар авч үзэв.

Судалгааны арга зүй: Судалгааг тухайн улсын холбогдох хууль тогтоомж болон олон улсын байгууллагуудаас эмхлэн нийтэлсэн судалгаа, зөвлөмж, болон бусад мэргэжлийн байгууллага, эрдэмтэн судлаачдын бүтээлд судалгааны удирдамжид заасан чиглэлийн дагуу холбогдох мэдээллийг харьцуулан судлах, нэгтгэн дүгнэх арга зүйг ашиглан гүйцэтгэв.

Түлхүүр үг: үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, бичил, жижиг, дунд аж ахуйн нэгж, , бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, ЖДҮ, ЖДҮҮ

Key words: enterprises, micro, small, medium enterprises, SMEs, MSMEs

НЭГ. УЛС ОРНУУДЫН БИЧИЛ, ЖИЖИГ, ДУНД ҮЙЛДВЭРЛЭЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАЛААРХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, АНГИЛАЛ

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ нь улс орнуудын эдийн засагт, ялангуяа хөгжиж буй орнуудад томоохон үүрэг гүйцэтгэдэг. Энэ салбар нь дэлхийн хэмжээнд бизнес эрхлэгчдийн дийлэнх хувийг эзэлдэг бөгөөд ажлын байр бий болгох болон эдийн засгийн хөгжилд чухал хувь нэмэр оруулдаг. Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ нь дэлхийн хэмжээнд бизнесийн 90 орчим, ажил эрхлэлтийн 50 гаруй хувийг эзэлж буйг Дэлхийн банк онцолсон байна (World Bank, 2019).

Энэ бүлэгт Вьетнам, Герман, Казахстан, Индонез, Сингапур, Тайвань, Өмнөд Солонгос, Хятад улсуудын бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ (цаашид ЖДҮ)-ний хууль эрх зүйн зохицуулалт, ангиллын талаар харьцуулан судална.

1.1. Хууль эрх зүйн зохицуулалт

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын хувьд ЖДҮ-ийн ангиллыг хууль эрх зүйн хүрээнд ялгаатай байдлаар зохицуулж байна.

Хүснэгт 1. Бичил, жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн хуулиар тогтоосон ангилал

Улс	Хуулиар тогтоосон ангилал	
Вьетнам	Эрх зүйн акт	Жижиг дунд бизнесийг дэмжих тухай хуулиар зохицуулагдсан. ¹
	Ангилал	Бичил, жижиг, дунд
Герман	Эрх зүйн акт	Европын комиссын 2003/361/ЕС зөвлөмж ² (Тусгайлан зохицуулсан хууль байхгүй)
	Ангилал	Бичил, жижиг, дунд
Казахстан	Эрх зүйн акт	Бизнес эрхлэлтийн тухай хууль ³
	Ангилал	Бичил, жижиг, дунд
Индонез	Эрх зүйн акт	Бичил, жижиг, дунд бизнесийг дэмжих тухай хууль ⁴ Засгийн газрын №7/2021 дугаар тогтоол (Rizky Bayuputra, 2021)
	Ангилал	Бичил, жижиг, дунд
Сингапур	Эрх зүйн акт	Тусгайлсан хууль байхгүй.
	Ангилал	Бичил, жижиг, дунд гэж тус тусдаа ангилал байхгүй, нийтэд нь жижиг, дунд гэсэн нэг ангилалд хамруулдаг.
Тайвань	Эрх зүйн акт	Жижиг, дунд бизнесийг хөгжүүлэх тухай хууль ⁵ (хуульд ангиллыг нарийвчлан заагаагүй)

¹ Вьетнам (2017). Support to Small and Medium-Sized Enterprises Law. Хандах:

[https://www.economica.vn/Content/files/LAW%20%26%20REG/SME%20Support%20Law%202017\(1\).pdf](https://www.economica.vn/Content/files/LAW%20%26%20REG/SME%20Support%20Law%202017(1).pdf)

² Европын комисс (2003). Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. Хандах: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX%3A32003H0361>

³ Казахстан (2015). Предпринимательский кодекс Республики Казахстан. Хандах: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375>

⁴ Индонез (2008). Law of Micro, small and Medium Enterprises. Хандах:

<https://jdih.kemenkeu.go.id/api/download/acba98b9-6fff-4e7e-ad98-c89c2e72c30f/20TAHUN2008UU.HTM>

⁵ Тайвань (1991), [2016]. Act for Development of Small and Medium Enterprises. Хандах: <https://law.moea.gov.tw/EngLawContent.aspx?id=10100&lan=E>

		Эдийн засгийн яамны 2024 оны “Жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээг тодорхойлох стандарт”-аар ангиллыг тогтоосон байна.
	Ангилал	Бичил, Жижиг-дунд (бичлийг тусад нь ангилаад, жижиг болон дундыг нэг ангилалд хамруулсан)
Өмнөд Солонгос,	Эрх зүйн акт	(1) Жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тухай хууль ⁶ болон (2) Бичил үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тухай хууль ⁷ (бичил үйлдвэрлэл, үйлчилгээ тусдаа хуулиар зохицуулдаг)
	Ангилал	Бичил (2), жижиг (1), дунд (1)
Хятад	Эрх зүйн акт	(1) Жижиг дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дэмжих тухай хууль ⁸ (зөвхөн жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний ангиллыг тодорхойлсон байдаг.) (2) Үндэсний статистикийн хорооноос гаргасан “Том, дунд, жижиг, бичил үйлдвэрлэл үйлчилгээг ангилах аргачлал”-аар илүү нарийвчилсан мэдэгдлийг 2017 онд гаргасан байна (National Bureau of Statistics, 2018).
	Ангилал	Бичил (2), жижиг (1), дунд (1)

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар

Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний ангиллыг тодорхойлохдоо Вьетнам, Казахстан зэрэг улсууд бичил, жижиг, дунд бизнесийн тухай болон бизнес эрхлэлтийн тухай хуульдаа заасан бол бусад улс орнууд хуульдаа ерөнхий байдлаар тодорхойлоод, харин нарийвчилсан тодорхойлолтыг холбогдох журам, стандартын хүрээнд тогтоосон байна.

Өмнөд Солонгост бичил бизнесийн ангиллыг тусгайлсан хуулиар зохицуулж байна. Хятад, Тайвань зэрэг улсууд хуульдаа бичил гэсэн ангиллын тодорхойлоогүй боловч эрх бүхий байгууллагаас гаргасан ангилалд бичил бизнесийг тодорхойлсон. Сингапур улсын хувьд хууль тогтоомжоор ангилал тодорхойлоогүй бөгөөд ангиллыг мөн эрх бүхий байгууллага тогтоосон байна. Харин Герман нь Европын холбооны гишүүн улсын хувьд тус холбооны зөвлөмжийн дагуу бичил, жижиг, дунд бизнесийн ангиллыг тогтоосон байна.

1.2. Ангилал, тавигдах шаардлага

Олон улсын хэмжээнд ЖДҮ-ийг ангилах нийтлэг үзүүлэлт нь ажилтны тоо байдаг. Дэлхийн банк, Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага, Олон улсын санхүүгийн корпорац зэрэг байгууллагуудаас бичил, жижиг, дунд бизнесийн ангиллыг дараах байдлаар тодорхойлсон байна (ESCAP, 2021) Үүнд:

- бичил бизнес: 1-9 ажилтантай;
- жижиг бизнес: 10-49 ажилтантай;
- дунд бизнес: 50-249 ажилтантай байх.

⁶ Өмнөд Солонгос (1966),[2024]. Framework act on Small and Medium Enterprises. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=60344&lang=ENG

⁷ Өмнөд Солонгос (2020). Framework Act on Micro Enterprises. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=55057&type=sogan&key=33

⁸ Хятад (2002), [2017]. Law of the People's Republic of China on Promotion of Small and Medium-sized Enterprises. Хандах: <http://www.china.org.cn/english/government/207325.htm>

Гэхдээ улс орон бүрд бичил, жижиг, дунд бизнесийн тодорхойлолт нь харилцан адилгүй байдаг бөгөөд ажилтны тооноос гадна жилийн борлуулалтын орлого, жилийн нийт орлого, өөрийн хөрөнгийн хэмжээ зэрэг санхүүгийн үзүүлэлтийг авч үзэх хандлага түгээмэл байна.

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын хувьд ангиллыг үйл ажиллагаа эрхэлж буй салбар, ажилтны тоо, борлуулалтын орлого, нийт хөрөнгийн хэмжээг харгалзан тогтоосон байна.

Хүснэгт 2. Үйл ажиллагаа эрхэлж буй салбараар ялгаатай шалгуур тавьдаг улс орнууд

Салбар	Шалгуур	Бичил	Жижиг	Дунд
Вьетнам ⁹				
Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загасны аж ахуй, аж үйлдвэр болон барилгын салбар	Ажилчдын тоо (нийгмийн даатгалд хамрагдсан ажилчдын жилийн дундаж)	<10	<100	<200
	Борлуулалтын орлого (тэрбум донг)	<3	<50	<200
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<126,000	<2,100,000	<8,400,00
	Нийт хөрөнгийн хэмжээ (тэрбум донг)	<3	<20	<100
	Нийт хөрөнгийн хэмжээ (ам.доллар)	<126,000	<840,000	<4,200,000
Худалдаа, үйлчилгээний салбар	Ажилчдын тоо (нийгмийн даатгалд хамрагдсан ажилчдын жилийн дундаж)	<10	<50	<100
	Жилийн борлуулалтын орлого (тэрбум донг)	<10	<100	<300
	Жилийн борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<420,000	<4,200,000	<12,600,000
	Нийт хөрөнгийн хэмжээ (тэрбум донг)	<3	<30	<100
	Нийт хөрөнгийн хэмжээ (ам.доллар)	<126,000	<1,260,000	<4,200,000
Хятад (Ru, 2023)				
Аж үйлдвэр	Ажилчдын тоо	<20	< 300	300-2000
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<3	<30	30-300
	Борлуулалтын орлого	<420,000	<4,200,000	4,200,000-42,000,000
	Нийт хөрөнгө (сая юань)	-	<40	40-400
	Нийт хөрөнгө (ам.доллар)		<5,600,000	5,600,000-56,000,000

⁹ Вьетнам(2021). No. 80/2021/ND-CP, Decree Elaboration of some articles of the Law on Provision of assistance for small and medium enterprises, §5.1, §5.2, §5.3. Хандах: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/vie206142.pdf>

Барилга	Ажилчдын тоо	<10	< 300	600-3000
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<3	<30	30-300
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<420,000	<4,200,000	4,200,000-42,000,000
	Нийт хөрөнгө (сая юань)	-	<40	40-400
	Нийт хөрөнгө (ам.доллар)	-	<40	40-400
Бөөний худалдаа	Ажилчдын тоо	<5	< 100	100-200
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<10	<30	30-300
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<1,400,000	<4,200,000	4,200,000-42,000,000
Жижиглэн худалдаа	Ажилчдын тоо	<10	< 100	100-500
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<5	<10	10-150
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<700,000	<1,400,000	1,400,000-21,000,000
Тээвэр, логистик	Ажилчдын тоо	<10	< 500	500-3000
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<2	<30	30-300
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<280,000	<4,200,000	4,200,000-42,000,000
Шуудан, зочид буудал, ресторан	Ажилчдын тоо	<10	< 400	400-800
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<2	<30	30-300
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<280,000	<4,200,000	4,200,000-42,000,000
Судалгаа, мэдээлэл технологи, засвар, цэвэрлэгээ, үйлчилгээ	Ажилчдын тоо	<10	-	-
	Борлуулалтын орлого (сая юань)	<1.5	-	-
	Борлуулалтын орлого (ам.доллар)			
Өмнөд Солонгос (нийт хөрөнгийн хэмжээ <500 тэрбум вон буюу <375 сая ам.доллар) (KOSME, 2025)				
Үйлдвэрлэл (бүтээгдэхүүнээс шалтгаалан ялгаатай)	Борлуулалтын орлого: 3 жилийн дундаж	Зөвхөн ажилтны тоог авч үзнэ ¹⁰	< 12 тэрбум вон (9 сая ам.доллар)	<150 тэрбум вон (112.5 сая ам.доллар)
Хөдөө, ойн, загасны аж ахуй, олборлолт, барилга		<10	< 8 тэрбум вон (6 сая ам.доллар)	< 100 тэрбум вон (75 сая ам.доллар)

¹⁰ Өмнөд Солонгос (2020). Framework Act on Micro Enterprises, §2.1. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=55057&type=sogan&key=33

Бөөний жижиглэн мэдээлэл холбоо	болон худалдаа, харилцаа			< 5 тэрбум вон (3.8 сая ам.доллар)	< 100 тэрбум вон (75 сая ам.доллар)
Эрүүл мэнд нийгмийн халамжийн үйлчилгээ				< 1 тэрбум вон (750 мянган ам.доллар)	< 60 тэрбум вон (45 сая ам.доллар)
Ресторан боловсролын үйлчилгээ	болон			< 1 тэрбум вон (750 мянган ам.доллар)	< 40 тэрбум вон (30 сая ам.доллар)
Санхүү, даатгал				< 8 тэрбум вон (6 сая ам.доллар)	< 40 тэрбум вон (30 сая ам.доллар)

Эх сурвалж: Хүснэгтэд тусгагдсан эх сурвалжуудыг ашиглан судлаач боловсруулав.

Тайлбар: **Вьетнам улс** Санхүүгийн чадамжийн аль нэг шалгуурыг хангасан байх, **Хятад улс** жижиг үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчид аль нэг шалгуурыг хангасан байх, бичил болон дунд хэмжээний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчид бүх шалгуурыг хангасан байх шаардлагатай. **Өмнөд Солонгосын** хувьд бүх ангилалд хөрөнгийн хэмжээ 500 тэрбум воноос бага байх шаардлага тавьдаг.

Ажилтны тооны хувьд, зарим улс жилийн дундаж, нийгмийн даатгалд хамрагдсан болон тогтмол ажилтны тоог харгалзан үзэхээр шалгуурыг тогтоосон байна (Хүснэгт 3). Тухайлбал, Вьетнам нийгмийн даатгалд хамрагдсан, Тайвань байнгын ажилтны тоо, Казахстан жилийн дундаж ажилтны тоо гэж тусгайлан заасан байна.

Хүснэгт 3. Салбар харгалзахгүй нийтлэг шалгуур тавьдаг улс орнууд

Шалгуур	Бичил	Жижиг	Дунд
Герман (IFM BONN, 2025)			
Ажилчдын тоо	<10	<50	<250
Борлуулалтын орлого (сая евро)	<2	<10	<50
Нийт хөрөнгө (сая евро)	<2	<10	<43
Казахстан (Бизнес эрхлэгчдийн тухай хууль ¹¹ (§24.3, §24.5)) (ажилтны тоо болон орлогын хэмжээний шалгуурын аль нэгийг эсвэл хоёуланг хангасан байх).			
Ажилчдын тоо (жилийн дундаж)	<15	<100	101-250
Борлуулалтын орлого	Сарын тооцооллын индекс ¹² -ийг 30 мянга дахин нэмэгдүүлсэн дүн буюу <117,960,000 тенге (<259,500 ам.доллар)	Сарын тооцооллын индексийг 300 мянга дахин нэмэгдүүлсэн дүн буюу <1,179,600,000 тенге (<2,595,000 ам.доллар)	1,179,600,000-аас 11,796,000,000 тенге хүртэл (2,595,000-25,950,000 ам.доллар)
Индонез (Rizky Bayuputra, S.H. Rifqi Mufid Riansyah, S.H. Abiyu Ihsan Samudro, 2021)			
Ажилчдын тоо	1-4	5-19	20-99

¹¹ Казахстан(2015).Предпринимательский кодекс Республики Казахстан, Хандах: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375> Хандсан огноо: 2025-03-13

¹² Сарын тооцооллын индекс 2025 оны байдлаар СТИ=3,932 тенге байна (Kaspi.kz, 2025).

Борлуулалтын орлого (тэрбум рупи)	<2	<15	<50
Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<126,000	<945,000	<3,150,000
Нийт хөрөнгө (тэрбум рупи)	<1	<5	<10
Нийт хөрөнгө (ам.доллар)	<63,000	<315,000	<630,000
Сингапур (ESCAP, 2022)			
Ажилчдын тоо	<200		
Борлуулалтын орлого (сая сингапур доллар)	<100		
Борлуулалтын орлого (ам.доллар)	<74,000,000		
Тайвань ¹³ (§3, §2)			
Ажилчдын тоо (үндсэн)	<5	<200	
Дүрмийн сан эсвэл нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ (сая тайвань доллар)	-	<100	
Дүрмийн сан эсвэл нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ (ам. доллар)	-	<3,100,000	

Эх сурвалж: Хүснэгтэд тусгагдсан эх сурвалжуудыг ашиглан судлаач боловсруулав.

Санхүүгийн чадамжийн шалгуурыг тогтоохдоо, нийт хөрөнгийн хэмжээ, жилийн борлуулалтын орлого, 3 жилийн дундаж борлуулалтын орлого, дүрмийн сан, нийт хөрөнгө оруулалтын хэмжээ зэргийг харгалзан үзэхээр ялгаатай тогтоожээ. Тухайлбал, Өмнөд Солонгос 3 жилийн дундаж борлуулалтын орлого, Тайвань дүрмийн сан эсвэл хөрөнгө оруулалтын хэмжээг харгалзахаар заасан байна.

Харин дээрх шалгууруудын аль нэгийг хангасан байх шаардлагыг Хятад (зөвхөн жижиг үйлдвэрлэл, үйлчилгээ), Казахстан улсууд тавьдаг байна. Солонгос, Тайвань улсуудын хувьд бичил бизнес эрхлэгчдэд зөвхөн ажилтны тооноос хамаарсан шалгуур тогтоосон байна.

¹³ Тайвань (2024). Standards for Identifying Small and Medium-sized Enterprises. Хандах: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?media=print&pcode=J0140003>

ХОЁР.УЛС ОРНУУДЫН ТӨРӨӨС ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ДЭМЖЛЭГҮҮД

2.1. Төрийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт

Судалгаанд авагдсан улс орнуудад ЖДҮ-ийг дэмжих байгууллага нь тусгайлсан яам эсвэл бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж, харьяа агентлагийн хүрээнд төвлөрсөн байдлаар зохион байгуулагдаж байна. Улс орнуудын ЖДҮ-ийг дэмжих байгууллагын бие даасан, эдийн засгийн өргөн хүрээний бодлогод уялдаж байгаа байдал, хэрэгжилтийн загвар нь улс орон бүрд ялгаатай байна. Тухайлбал, судалгаанд авагдсан улс орнуудаас Өмнөд Солонгос болон Индонез улсууд ЖДҮ-ийг дэмжих тусгайлсан яамтай байна. Харин Хятад, Вьетнам, Казахстан, Герман, Тайвань улсууд ЖДҮ-ийг дэмжих бодлогыг эдийн засаг, аж үйлдвэр, технологи, хөрөнгө оруулалтын асуудал эрхэлсэн яамдын харьяа нэгж, байгууллагуудаар дамжуулан хэрэгжүүлж байна.

Хүснэгт 4. ЖДҮ-ийг хариуцаж буй төрийн байгууллагууд

Улс	Статус	Хариуцаж буй байгууллага
Вьетнам	Бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж	Төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын яамны Бизнес эрхлэлтийн хөгжлийн газар (Ministry of Planning and Investment)
Герман	Бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж	Холбооны эдийн засаг болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан яам (Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action)
Казахстан	Бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж	Эдийн засгийн яамны Бизнес эрхлэлтийн хөгжлийн бодлогын газар (Department of Entrepreneurship Development Policy) «Даму» бизнес хөгжлийн сан.
Индонез	Тусгайлсан яам	Хоршоод болон бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн яам (2024 онд шинээр байгуулагдсан) (Kementerian UMKM).
Сингапур	Тусгайлсан чиг үүрэг бүхий зөвлөл	Худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны Сингапурын бизнес эрхлэлтийг дэмжих агентлаг (Enterprise SG)
Тайвань	Бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж	Эдийн засгийн яамны Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, гарааны бизнесийн захиргаа (Small and Medium Enterprise and Startup Administration, Ministry of Economic Affairs)
Өмнөд Солонгос	Тусгайлсан яам	ЖДҮ болон гарааны бизнесийн яамны хэрэгжүүлэгч агентлаг (Korea SMEs and Startups Agency)
Хятад	Бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж	Аж үйлдвэр, мэдээлэл технологийн яамны Жижиг дунд үйлдвэрийн газар (Department of Small and Medium Enterprises, Ministry of Industry and Information Technology).

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар

Ихэнх улс орнууд ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор олон түвшний (multi-layered) тогтолцоог ашигладаг. Энэ тогтолцоонд засгийн газар үндсэн бодлогыг боловсруулж, харин орон нутгийн байгууллагууд бодлогыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлдэг.

Судалгаанд авагдсан улс орнуудын салбарын асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын талаар тоймлон авч үзье.

Вьетнам улсад Төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын яам нь бодлого, төсөв боловсруулж, улсын хэмжээнд хэрэгжилтэд хяналт тавьдаг. Харин Бизнес эрхлэлт хөгжлийн газар нь сургалт, зөвлөх үйлчилгээ, ЖДҮ-ийг дэмжих сан зэрэг үндэсний хөтөлбөрүүдийг удирдан, зохион байгуулж, салбарыг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төвүүдийг шууд удирддаг. Мөн түүнчлэн зарим яам ЖДҮ-ийг дэмжих бүтцийн нэгжтэй бөгөөд тусдаа хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал, Шинжлэх ухаан, технологийн яам, Аж үйлдвэр, худалдааны яам гэх мэт. Орон нутгууд ихэвчлэн ЖДҮ-ийг дэмжих зөвлөлтэй, зарим тохиолдолд орон нутгийн төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын газар нь энэ салбарын асуудлыг хариуцдаг. Төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын яам нь эдгээр байгууллагын уялдаа холбоог ЖДҮ-ийг дэмжих тухай хуульд заасан удирдамж, тайлагнах механизмын дагуу хангадаг.

Герман улсын хувьд ЖДҮ эрхлэгчийг дэмжих бүтэц нь Эдийн засаг, уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан яаманд харьяалагддаг. Гэсэн хэдий ч бусад салбар хариуцсан танхимуудад тодорхой чиг үүргүүд хуваарилагдсан. Тухайлбал, Худалдаа аж үйлдвэрийн танхим, Гар урлалын танхим гэх мэт. Германы ЖДҮ-ийн хөгжлийн банк (KfW SMEs) нь хувийн банкуудаар дамжуулан санхүүжилтийн үүргийг гүйцэтгэдэг. Холбооны муж бүр ЖДҮ хариуцсан яам болон бүтцийн нэгжтэй бөгөөд муж улсын санаачилгыг холбооны бодлоготой уялдуулдаг. Германы тогтолцоо нь салбарыг хариуцах нэг агентлаг гэхээсээ илүү яам, банк, танхим, инновацын агентлагуудын сүлжээ байдаг бөгөөд тус бүр нь ЖДҮ-ийг дэмжих тодорхой үүрэгтэй байна.

Казахстан улсад Эдийн засгийн яам нь тус салбарын бодлогыг хэрэгжүүлдгээс гадна яам хоорондын уялдааг ханган ажилладаг. “Атамекен” Бизнес эрхлэгчдийн танхим нь бүх орон нутагт төлөөлөгчийн газартай бөгөөд ЖДҮ эрхлэгчдэд мэдээлэл, зөвлөгөө өгөх “Бизнес эрхлэгчдийг дэмжих төв” (нэг цэгийн үйлчилгээ)-ийн үйл ажиллагааг эрхэлдэг. “Даму” сан нь ЖДҮ-ийн санхүүжилт (хүүгийн татаас, зээлийн баталгаа, бичил зээл)-д төвлөрч ажилладаг бөгөөд бүх бүс нутгийн банкуудтай хамтран ажилладаг сүлжээтэй. Эдгээр байгууллагууд “Байтерек” холдингийн удирдлагад ажилладаг бөгөөд ЖДҮ эрхлэгчдэд зориулсан хөтөлбөрүүдийн хүртээмж, зохицуулалтыг сайжруулах чиглэлээр ажилладаг.

Индонезийн Хоршоод болон бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн яам нь тус салбарын бодлогыг хэрэгжүүлдэг төв байгууллага юм. Бизнес эрхлэлтийг дэмжих, санхүүжилт, зээлийн баталгаа, чадавхжуулалт, институцийн хамтын ажиллагаа, хоршооны засаглал гэх үндсэн бүтэцтэй. Мөн яам хоорондын бодлого зохицуулах баг, техник хяналтын ажлын хэсгүүдтэй хамтран үндэсний түвшний стратеги, сангийн менежментийг хэрэгжүүлдэг. Улсын хэмжээнд 80 гаруй “Нэгдсэн бизнесийн үйлчилгээний төв (PLUT-KUMKM)” ажиллаж, бизнес зөвлөгөө, сургалт, зах зээлийн холболт, дижитал дэмжлэг зэрэг шууд үйлчилгээг үзүүлдэг. Индонез нь төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд ажилладаг бөгөөд ЖДҮ-д дэмжлэг үзүүлж буй төвүүд нь ихэвчлэн орон нутгийн захиргаа, их сургууль, хоршоод байдаг. Индонезийн ЖДҮ-ийг дэмжих бүтэц нь бодлогын хувьд төвлөрсөн, хэрэгжилтийн түвшинд салбарласан, хамтын ажиллагаанд суурилсан хэлбэртэй байна.

Сингапур улсад Худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны Сингапурын бизнес эрхлэлтийг (EnterpriseSG) дэмжих агентлаг нь бизнес эрхлэлтийн бүх үйл ажиллагааг хариуцдаг. ЖДҮ эрхлэгчдийг олон улсын зах зээлд гарахад дэмжлэг үзүүлэх зорилготой тус байгууллага нь 10 гаруй улсад төвтэй. Харин дотоод зах зээлд ЖДҮ эрхлэгчдэд инновацын дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор шинжлэх ухаан, технологи, судалгааны

хүрээлэнгүүдтэй хамтран ажилладаг. Тус агентлаг нь өөрийн гэсэн удирдах зөвлөлтэй (үүнд хувийн хэвшлийн төлөөлөл багтдаг) бөгөөд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд бие даасан байдалтай боловч Худалдаа, аж үйлдвэрийн яамны удирдлага дор ажилладаг.

Тайваньд Жижиг, дунд болон гарааны бизнесийн захиргаа нь бодлого төлөвлөлт, санхүү, инновац болон инкубатор, бүс нутгийн үйлчилгээний сүлжээ хариуцсан 4 нэгжтэй. Улсын хэмжээнд ЖДҮ эрхлэгчдэд зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх 20 гаруй үйлчилгээний төвтэй. Тайвань улсын хувьд тус салбарыг дэмжих үйл ажиллагаандаа төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг түлхүү ашигладаг. Дийлэнх сургалт, зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг тогтоосон стандартын дагуу улсын санхүүжилтээр хувийн байгууллагууд үзүүлдэг. Бүтцийн хувьд харьцангуй төвлөрсөн тогтолцоотой байна.

Өмнөд Солонгост жижиг, дунд болон гарааны бизнесийг дэмжих бодлогыг төвлөрсөн удирдлагын тогтолцоогоор хэрэгжүүлдэг. Жижиг, дунд, гарааны бизнесийг дэмжих яам нь бодлогын чиглэлийг тодорхойлж, үндэсний хэмжээний стратегийг боловсруулдаг бөгөөд хэрэгжилтийг харьяа агентлагууд гүйцэтгэнэ. Эдгээр байгууллагууд нь гарааны бизнесийг бойжуулах, чадавхыг бэхжүүлэх сургалт, шинэ технологийг зах зээлд нэвтрүүлэх, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх зэрэг шууд үйлчилгээг санал болгодог. Жижиг, дунд, гарааны бизнесийн агентлаг (KOSME) нь бүс нутгийн салбарууд болон дэмжлэгийн төвүүдийг удирдан, сургалт, зөвлөх үйлчилгээ, санхүүжилтийн хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг. Бодлогын төвлөрсөн загвар нь улсын хэмжээнд уялдаа холбоо, нэгдмэл байдлыг хангадаг хэдий ч бүс нутгийн хэмжээнд ЖДҮ-ийг дэмжих бодлогын хэрэгжилт болон санхүүжилт нь орон нутгийн онцлогт нийцүүлэн уян хатан байдлаар зохицуулагддаг.

Хятад улсад Аж үйлдвэр, мэдээлэл технологийн яамны Жижиг, дунд үйлдвэрийн газар нь салбарын бодлогыг тодорхойлж, үндэсний хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг. Харин орон нутгийн захиргаа засгийн газрын бодлоготой нийцүүлэн өөрийн нутгийн онцлогт тохируулан бодлогоо тодорхойлдог. Томоохон хотууд болон орон нутаг бүрд Аж үйлдвэр, мэдээллийн технологийн газрын дэргэд ЖДҮ-ийн товчоо эсвэл Жижиг үйлдвэрийг дэмжих төв байх бөгөөд сургалт, зөвлөгөө өгөх, санхүүжилттэй холбоотой үйлчилгээг үзүүлдэг. Түүнчлэн ЖДҮ-ийн хөгжлийн төв, Жижиг, дунд үйлдвэрүүдийн холбоо (CASME) зэрэг засгийн газрын дэмжлэгтэй ашгийн бус байгууллагууд судалгаа, сургалт, сурталчилгаа явуулах зэргээр дэмжлэг үзүүлдэг.

2.2. Төрөөс үзүүлж буй дэмжлэг

Улс орнууд ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх зорилгоор олон төрлийн дэмжлэг үзүүлдэг бөгөөд энэ нь санхүүгийн болон санхүүгийн бус хэлбэрээр хэрэгждэг.

2.2.1. Төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн дэмжлэгийн төрлүүд, санхүүжилтийн эх үүсвэр

Дэлхийн улс орнуудын засгийн газраас бичил, жижиг, дунд бизнесийг дэмжих, шаардлагатай санхүүжилтээр хангах зорилгоор олон төрлийн стратеги хэрэгжүүлсээр байна. Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагаас хийсэн судалгаанд нийт 47 орныг хамруулсан бөгөөд 2021-2022 оны мэдээллээр улс орнууд ЖДҮ-д үзүүлж буй дэмжлэгийг дараах байдлаар тоймлон харуулсан байна (OECD, 2024). Үүнд:

- засгийн газрын зээлийн батлан даалт;
- шууд зээл олгох;
- зээлийн хүүгийн татаас;

- гарааны бизнест зориулсан тусгай татаас, зээл;
- венчур капиталын сан (шууд);
- сангийн сан¹⁴;
- бизнес анжелүүдийн хамтын хөрөнгө оруулалт;
- санхүүгийн бус дэмжлэг.

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээний үйл ажиллагаанд тулгардаг хамгийн том бэрхшээл санхүүжилтийн асуудал байдаг. Энэ салбарын үйл ажиллагааны хүрээ бага, санхүүгийн хувьд сул, эрсдэл даах чадвар бага, барьцаа хөрөнгийн чанар муу байдаг тул том бизнестэй харьцуулахад санхүүгийн зах зээлээс санхүүжилт хүртэх нь хязгаарлагдмал, зардал өндөр байдаг.

Судалгаанд хамрагдсан улс орнуудын хувьд ЖДҮ нь нийт бизнесийн дийлэнхийг бүрдүүлж, улсын эдийн засаг, ажлын байр нэмэгдүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж байна. Иймд ЖДҮ-ийг шинээр эхлүүлэх, өргөжүүлэх, шинэчлэл хийхэд нь дэмжлэг үзүүлэх олон төрлийн санхүүгийн дэмжлэгийн арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг. Санхүүгийн дэмжлэгийн хэлбэрүүдэд хөнгөлөлттэй зээл, буцалтгүй тусламж, татварын хөнгөлөлт, зээлийн батлан даалт болон тусгай хөтөлбөрүүд багтаж байна. Эдгээр санхүүгийн дэмжлэгийг засгийн газрын агентлаг болон санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан хэрэгжүүлж байна.

Төрөөс үзүүлж буй дэмжлэгийг улс тус бүрээр дэлгэрүүлэн авч үзвэл:

Вьетнам

Засгийн газрын хөнгөлөлттэй зээл: ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх сангаар дамжуулж ЖДҮ-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг. Арилжааны банкуудаар дамжуулан зээл олгодог. Зээлийн дээд хугацаа 7 жил, эхний 2 жил зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөр төлөхгүй.

- Богино хугацаатай: 1.2% (жил)
- Урт, дунд хугацаатай: 4.4% (жил)

Зээлийн батлан даалтын сангийн дэмжлэг: Банкнаас санхүүжилт авах боломж муу, барьцаа хөрөнгө багатай ЖДҮ-д зээл авах боломжоор хангах зорилготой. Тэдний авч буй зээлд батлан даалт гаргах бөгөөд ингэснээр бизнесүүд харьцангуй бага хүүтэй зээлээр санхүүгийн хэрэгцээгээ хангах боломжийг бүрдүүлдэг.

Хөрөнгө оруулалт: Жижиг, дунд бизнесийг дэмжих тухай хуулийн¹⁵ дагуу орон нутгийн засаг захиргаа нь Төрийн өмчит санхүүгийн байгууллагаар дамжуулан гарааны бизнест хөрөнгө оруулалт хийж болно. Орон нутгаас хийх хөрөнгө оруулалт нь венчур сангаас авч буй нийт хөрөнгө оруулалтын 30 хувиас ихгүй байх бөгөөд 5 жилийн дотор хувийн хөрөнгө оруулагчид хөрөнгө оруулалтаа шилжүүлнэ.

Өмнөд Солонгос

Засгийн газрын тэтгэлэг, татаас: Жижиг, дунд бизнесийг дэмжих тухай хуулийн¹⁶ §67-т заасны дагуу засгийн газраас байгуулсан Жижиг, дунд бизнесийг

¹⁴ Funds of fund буюу сангийн сан гэдэг нь бусад хэдх санд хөрөнгө оруулалт хийсэн хэдх санг хэлнэ (Монголбанк, 2024).

¹⁵ Вьетнам (2017). Law on Support of Small and Medium-sized Businesses, §18.4. Хандах: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/vie178848.pdf>.

¹⁶ Өмнөд Солонгос (2023). Small and Medium Enterprises Promotion Act. Хандах: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=62248&type=sogan&key=33.

дэмжих сангаас ЖДҮ-д татаас олгож болно гэж заасан. Хуулийн дагуу ЖДҮ-д олгох татаасыг Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоохоор хуульчилсан байна.

Засгийн газрын хөтөлбөрийн санхүүжилт: Жижиг, дунд болон гарааны бизнесийн яам нь ЖДҮ-ийг дэмжих бодлогыг тодорхойлж хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг. Үүнд:

- **Хөнгөлөлттэй зээл.** ЖДҮ-ийг урт хугацаатай, бага хүүтэй зээлийн эх үүсвэрээр хангах санхүүгийн дэмжлэг юм (Ministry of Small and Medium Enterprises and Startups, 2024). Зорилтот бүлэг нь шинэ болон үйл ажиллагаагаа эхлээд удаагүй байгаа бизнесүүд болон гадаад, дотоод давагдашгүй хүчин зүйлсээс шалтгаалан үйл ажиллагаа нь доголдсон эсвэл хаагдсан бизнесээ дахин сэргээх гэж буй ЖДҮ-д чиглэсэн.
- **Зээлийн хүүгийн хөнгөлөлт.** Зах зээлд хүүгийн түвшин өссөнтэй холбогдуулан 2023 онд ЖДҮ-ийн салбарыг дэмжих, санхүүгийн дарамтыг бууруулах зорилгоор засгийн газраас энэхүү арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн байна (Financial Services Commission, 2023). Зорилтот бүлэг нь түүхий эдийн үнэ, хүүгийн түвшний өсөлтөөс шалтгаалан санхүүжилт авах боломжгүй, санхүүгийн үзүүлэлт муу технологийн болон өсөн дэвших ЖДҮ, мөн экспортод чиглэсэн бизнесүүд байна.

Солонгосын Аж Үйлдвэрийн Банкаар дамжуулан зээлийн болон банкны үйлчилгээ үзүүлэх: IBK (Industrial bank of Korea) буюу Солонгосын Аж Үйлдвэрийн Банк нь ЖДҮ-д хүртээмжтэй банкны зээлийн үйлчилгээ үзүүлэх зорилго бүхий төрийн мэдлийн бодлогын банк юм. ЖДҮ-ийг хөгжүүлэхэд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх, засгийн газрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, хямралын үед санхүүгийн эх үүсвэрээр хангах зорилготой. Тус банк нь нийт эх үүсвэрийн дор хаяж 70 хувийг ЖДҮ-д зээлдүүлэхээр заасан бөгөөд 1991 оноос барьцаагүй зээл олгон санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлж байна.

Зээлийн батлан даалтын сан (Korea Credit Guarantee Fund)-гийн дэмжлэг: Тус сан нь санхүүжилт авахад барьцаа хөрөнгө дутагдалтай, ЖДҮ-д зээлийн батлан даалт гаргадаг.

Хөрөнгө оруулалтын дэмжлэг: ЖДҮ-д зээлийн бус бусад эх үүсвэрээс санхүүжилт татах боломж олгох зорилгоор KVIC (Korean Venture Investment Corporation) буюу Солонгосын Венчур хөрөнгө оруулалтын корпорацыг байгуулсан. Энэ корпорац нь ЖДҮ-д хөрөнгө оруулалт хийх венчур сангуудад санхүүжилт олгодог. Гол зорилго нь гарааны бизнесийн венчур хөрөнгө оруулалтын эко системийг бүрдүүлэх замаар энэ салбарын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх явдал юм (Ministry of SMEs and Startups).

Татварын хөнгөлөлт: Шинээр байгуулагдсан ЖДҮ-д эхний 5 жилийн хугацаанд 50-100 хүртэл хувийн орлогын албан татварын хөнгөлөлт эдлэх боломжтой. Гэхдээ энэ нь зөвхөн нийслэл болон хэт их хүн амтай бүс нутгаас бусад газар нутагт байршилтай тодорхой төрлийн бизнес (үйлдвэрлэл, уул уурхай, ресторан, контент үйлдвэрлэл, харилцаа холбоо, компьютерын програм хангамж, сурталчилгаа, амралт болон аяллын үйлчилгээ) эрхлэгчдэд хамаардаг. Харин криптовалют арилжааны бизнес эрхлэгчдэд хамаарахгүй (PwC, 2024).

Буцалтгүй тусламж, тэтгэлэг: Жижиг, дунд болон гарааны бизнесийн яам 2025 онд “Deer Tech Value-Up” хөтөлбөрийн хүрээнд 50 орчим гарааны бизнест дэмжлэг үзүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Энэ хөтөлбөрийг 2024 онд тус яамнаас хэрэгжүүлж

эхэлсэн бөгөөд тэргүүлэгч гарааны бизнес болон томоохон корпорацуудын хооронд нээлттэй инновацын хамтын ажиллагааг дэмжих зорилготой. Хөтөлбөрт оролцогч корпорацууд өөрсдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн гарааны бизнес эрхлэгчдийг сонгон хамтарч ажиллах бөгөөд хамтын ажиллагаагаа баталгаажуулсан тохиолдолд 200 сая хүртэлх воны санхүүжилт олгох боломжтой. Hyundai Motor Company, Samsung Electronics, SK hynix, LG Science Park, POSCO Holdings, HD Hyundai Heavy Industries, КТ зэрэг томоохон корпорацууд 2025 онд тус хөтөлбөрт оролцож байна (Ministry of SMEs and Startups, 2025)

Индонез

Хөнгөлөлттэй зээл: Дараах 3 төрлийн хөнгөлөлттэй зээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна (Adhitya Wardhono, 2019; IFG, 2024) . Үүнд:

- **KUR хөтөлбөр:** Хөдөө аж ахуй, загас агнуур, боловсруулах үйлдвэр, барилга, аялал жуулчлал болон боловсруулах салбарт арилжааны банкаар дамжуулан зээл олгодог.

Хүснэгт 5. KUR хөтөлбөрийн хүрээнд ЖДҮ-д үзүүлж буй дэмжлэг

Ангилал	Зээлийн дээд хэмжээ	Зээлийн хүү (жил)	Хөнгөлөлт
Бичил бизнес	50 сая рупи буюу 3,150 ам. доллар	3%	зээлийн дүнгээс 4.5%
Жижиг, дунд бизнес	500 сая рупи буюу 31,150 ам.доллар	6-9%	зээлийн дүнгээс 10%

Эх сурвалж: IFG, 2024.

- **Санхүүгийн удирдлагын сангийн агентлагийн хөтөлбөр (LPDB):** Энэ хөтөлбөр нь 3 чиглэлээр ЖДҮ-д хөнгөлөлттэй зээл олгож байна. Зээлийн хугацаа 5-10 жил, зээлийн хүү 4.5 хувь байна.
- **Шинэ бизнес эрхлэгчдийн хөтөлбөр:** Энэ нь Жижиг дунд бизнес, хоршооны яамнаас хэрэгжүүлж буй хөнгөлөлттэй зээлийн хөтөлбөр. 45-аас доош настай шинээр бизнес эхлүүлж буй иргэдэд олгодог хөнгөлөлттэй зээлийн хөтөлбөр юм.
- **Зээлийн батлан даалтын сангийн дэмжлэг:** JAMKRINDO (Төрийн зээлийн батлан даалтын компани) болон ASKRINDO (Зээлийн даатгалын компани) гэсэн хоёр төрийн өмчит зээлийн батлан даалтын компаниар дамжуулан ЖДҮ-д олгох KUR хөтөлбөрийн зээлд батлан даалт гаргадаг. Арилжааны банкуудын олгосон KUR хөтөлбөрийн зээлийн батлан даалтын шимтгэлийн зардлыг засгийн газар батлан даах бөгөөд батлан даалт нь нийт зээлийн дүнгийн 70-80 хувийг хамарна.

Сингапур

Enterprise Singapore буюу Сингапурын бизнес эрхлэлтийг дэмжих агентлаг нь ЖДҮ-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх бодлогыг хариуцан ажилладаг.

Хөнгөлөлттэй зээл: Санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх схемийн (Enterprise Financing Scheme) хүрээнд жижиг, дунд болон гарааны бизнест дараах 3 төрлийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгоно. (Enterprise Singapore, 2024).

Хүснэгт 6. Санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх схемийн хүрээнд жижиг, дунд болон гарааны бизнест үзүүлэх дэмжлэг

Зээлийн төрөл	Зээлийн дээд хэмжээ	Зээлийн хугацаа (жил)	Батлан даалт (зээлийн дүнгийн)
Эргэлтийн хөрөнгийн зээл	500 мянга сингапур доллар (370,000 ам.доллар)	5	50%
Үндсэн хөрөнгийн зээл	30 сая сингапур доллар (22,200,000 ам.доллар)	15	50%
Венчур зээл (гарааны бизнес)	8 сая сингапур доллар (5,920,000 ам.доллар)	5	50%

Тайлбар: Сингапурын бизнес эрхлэлтийг дэмжих агентлаг нь зээлийн 50%-ийн эрсдэлийг үүрэх ба хүү нь зээлдэгчийн эрсдэлийн үнэлгээнээс хамаарна.

Хөрөнгө оруулалтын дэмжлэг: Сингапурын бизнес эрхлэлтийг дэмжих агентлаг болон Эдийн засгийн хөгжлийн зөвлөл хамтран SEEDS Capital гэсэн хөрөнгө оруулалтын платформоор дамжуулан бусад хөрөнгө оруулагчтай хамтран гарааны бизнес болон технологийн компаниудад хөрөнгө оруулалт хийдэг. Нэг компанид оруулах хамтарсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь 2-12 сая сингапур доллар байна. 2017 оноос хойш 160 гарааны бизнест 250 сая сингапур долларын хөрөнгө оруулалтыг хийж бусад хөрөнгө оруулагчтай хамтарсан нийт хөрөнгө оруулалт нь 1.12 тэрбум сингапур долларт хүрсэн (Enterprise Singapore, 2024).

Жижиг, дунд болон гарааны бизнест олгох тэтгэлэг: Сингапурын бизнес эрхлэлтийг дэмжих агентлагаас дараах тэтгэлгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна.

Хүснэгт 7. Жижиг, дунд болон гарааны бизнест олгох тэтгэлэг

Хөтөлбөр	Тэтгэлгийн зориулалт	Тэтгэлэг (нийт зардлын дүнгээс)
Аж ахуйн нэгжийн хөгжлийн тэтгэлэг	Шинэ технологи нэвтрүүлэхтэй холбогдсон тоног төхөөрөмж, программ хангамж, ажиллах хүчин болон зөвлөх үйлчилгээний зардал	50%
Бүтээмжийг дээшлүүлэх тэтгэлэг	Бизнесийн бүтээмжийг нэмэгдүүлж, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаа автоматжуулахад шаардагдах зардал	50%, 30 мянган сингапур доллар
Эрчим хүчний хэмнэлтийн тэтгэлэг	Эрчим хүчний хэмнэлттэй тоног төхөөрөмжийг суурилуулах зардал	70%, 30 мянган сингапур доллар (22,200 ам.доллар)
Шинэ зах зээлд нэвтрэх тэтгэлэг	Гадаад зах зээлд бизнесээ өргөжүүлэхэд гарах зардал	50%, 100 мянган сингапур доллар (74,000 ам.доллар)
Мэргэжил дээшлүүлэх тэтгэлэг	Ажиллах хүчний ур чадварыг сайжруулахтай холбогдсон зардал	90%

Эх сурвалж: Enterprise Singapore (2024)

Казахстан

Казахстанд ЖДҮ-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх бодлогыг Үндэсний хөрөнгийн удирдлагын холдинг компани болох “Байтерек” хэрэгжүүлдэг. “Байтерек” холдинг нь “Даму сан” ХК, “Казахстаны экспортын зээлийн газар” ХК, “Аж үйлдвэрийн хөгжлийн сан” ХК, “Казахстаны хөрөнгө оруулалтын корпорац” ХК, “Хөдөө аж ахуйн зээлийн корпорац” ХК, “КазАгро финанс” ХК гэсэн охин компаниудаараа дамжуулан ЖДҮ-д дэмжлэг үзүүлдэг. Эдгээрээс ЖДҮ-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг гол байгууллага нь “Даму” сан юм (Baiterek, 2025).

Хөнгөлөлттэй зээл: ЖДҮ-д олгох хөнгөлөлттэй зээлийг “Даму” сан арилжааны банкуудаар дамжуулан олгох бөгөөд дараах төрлийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгож байна (DAMU, 2025). Үүнд:

- “Үміт” зээл. ЖДҮ эрхлэгч эмэгтэйчүүдэд зориулан олгодог зээл бөгөөд 7 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 16.5% хүүтэй.
- “Даму факторинг” зээл. ЖДҮ-ийн факторингийн үйл ажиллагаанд олгодог зээл бөгөөд 3 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 27.5% хүүтэй.
- “Даму” орон нутгийн хөгжлийн зээл. Орон нутгийн засаг захиргаатай хамтран ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор хэрэгжүүлдэг зээл бөгөөд 7 жил хүртэл хугацаатай жилийн 14.5% хүүтэй.
- “Даму” лизингийн зээл. Энэ нь 7 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 19.5% хүүтэй.
- Боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих зээл. Боловсруулах үйлдвэрлэл эрхэлж буй ЖДҮ-д олгодог зээл бөгөөд 10 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 6% хүүтэй.
- “Даму” бичил зээл. ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор Бичил санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан олгодог бичил зээл бөгөөд 7 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 25% хүүтэй.
- “Еңбек” зээл. Бүтээмж нэмэгдүүлэх, ажлын байр бий болгоход зориулж олгодог зээл бөгөөд 5 жил хүртэл хугацаатай, жилийн 6% хүүтэй.

Зээлийн хүүгийн хөнгөлөлт: “Даму” сан нь ЖДҮ-д зориулж дараах зээлийн хүүгийн хөнгөлөлт үзүүлдэг (DAMU, 2025). Үүнд:

- **Нэгдсэн цогц хөтөлбөр:**
 - Бичил бизнес эрхлэгчид олгох зээл. Зээлийн хүүгийн татаас 50% байна. Зээлийн хүүгийн татаасыг эргэлтийн хөрөнгийн хувьд 2 жилийн хугацаанд, хөрөнгө оруулалтын зээлийн хувьд 3 жилийн хугацаанд олгоно.
 - Жижиг, дунд бизнес эрхлэгчид олгох зээл. Салбаруудаас хамаарч зээлийн эргэн төлөлтийн 8%-10% байхаар тооцож хөнгөлөлт үзүүлнэ. Зээлийн хүүгийн татаасыг 3-5 жилийн хугацаанд олгоно.
 - Жижиг, дунд, том бизнест олгох зээл. Салбаруудаас хамаарч зээлийн эргэн төлөлтийн 8%-10% байхаар тооцож хөнгөлөлт үзүүлнэ. Зээлийн хүүгийн татаасыг 3-7 жилийн хугацаанд олгоно.
 - Моно болон жижиг хотуудад олгох зээл. Салбаруудаас хамаарч зээлийн эргэн төлөлтийн 7%-10% байхаар тооцож хөнгөлөлт үзүүлнэ. Зээлийн хүүгийн татаасыг 3-5 жилийн хугацаанд олгоно.
 - Нийгмийн шинжтэй бизнес эрхлэгчид олгох зээл. Зээлийн хүүгийн татаасыг 3-5 жилийн хугацаанд олгоно.
- **Экспортын хэлцлийн зээлийн хүүгийн хөнгөлөлт:** Экспортын хэлцлийг санхүүжүүлэхэд олгож буй зээл. Валютын хэлбэрээс хамаарч валютуудын хувьд CIRR (Commercial Interest Reference Rate) хувь хэмжээгээр, рублийн хувьд Оросын Төв банкны бодлогын хүүгийн 50 хувиар, тенгегийн хувьд

Казахстаны Төв банкны бодлогын хүүгийн 50 хувь тооцож хүүгийн татаас олгоно. Зээлийн хүүгийн татаасыг зээлийн хугацааны туршид олгоно.

- **Дотоодын худалдаанд олгох зээл:** Зээлийн жилийн хүүгийн 10.25 хувийг хөнгөлнө. Зээлийн хүүгийн татаасыг 3-5 жилийн хугацаанд олгоно. Зээлийн хүүгийн татаасыг эргэлтийн хөрөнгийн хувьд 2 жилийн хугацаанд, хөрөнгө оруулалтын хувьд 3 жилийн хугацаанд олгоно.

Зээлийн батлан даалт: “Даму” сангаас гаргаж буй зээлийн батлан даалт дараах төрөлтэй байна (DAMU, 2025). Үүнд:

- *Зээлийн батлан даалтын сангийн батлан даалт.* Шаардлага хангасан бүх төрлийн зээлд гарах бөгөөд батлан даалтын хэмжээ нь зээлийн дүнгийн 85% байна.
- *Нэгдсэн цогц хөтөлбөрийн зээлд гаргах батлан даалт.* Нэгдсэн цогц хөтөлбөрийн хүрээнд олгогдсон зээлийн дүнгийн 50%-85% батлан даалт гаргана.
- *“Даму” оптима хөтөлбөрийн зээлд гаргах батлан даалт.* Хөтөлбөрийн хүрээнд олгогдсон зээлийн дүнгийн 50%-85% батлан даалт гаргана.
- *Дотоодын худалдааг дэмжих зээлийн батлан даалт.* Зээлийн дүнгийн 85% батлан даалт гаргана.
- *Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн цогцолборт олгох зээлийн батлан даалт.* Зээлийн дүнгийн 85% батлан даалт гаргана.

Мөн “Казахстаны экспортын зээлийн газар” ХК түүхий эдийн бус экспортын хэлцлийн зээлд батлан даалт гаргах бөгөөд батлан даалтын хэмжээ нь экспортын хэлцлийн үнийн дүнтэй тэнцүү байна (KazakhExport, 2025).

Хөрөнгө оруулалт: Казахстаны хөрөнгө оруулалтын корпорац нь гадаадын болон дотоодын хөрөнгө оруулагчдыг татах замаар үйл ажиллагааны өсөлт гаргах боломжтой жижиг, дунд болон гарааны бизнест хөрөнгө оруулалт хийдэг. Жижиг, дунд болон гарааны бизнест шууд хөрөнгө оруулалт хийхээс гадна Хөрөнгө оруулалтын сангуудыг санхүүжүүлэх замаар жижиг, дунд болон гарааны бизнест хийх хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлдэг. Байгуулагдснаас хойш 2.8 тэрбум ам.долларын хамтарсан хөрөнгө оруулалтыг 120 аж ахуйн нэгжид хийж, 23 мянган ажлын байрыг бий болгосон (QIC, 2023).

Засгийн газрын тэтгэлэг: Казахстаны засгийн газраас “Бастау бизнес” төслийн хүрээнд шинээр бизнесээ эхэлж буй жижиг, дунд болон гарааны бизнест нэг удаагийн санхүүгийн дэмжлэг олгодог. Санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ нь Минимум тооцох нэгжийг (Минимальные расчетные показатели - МРП=3932 тенге) 400 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байна. 2025 оны байдлаар санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ 1,572,800 тенгетэй (3,460 ам. Доллар) тэнцүү байна (Gov.kz, 2024).

Тайвань

Зээлийн батлан даалт: ЖДҮ-ийн зээлийн батлан даалтын сан (Small & Medium Enterprises Credit Guarantee Fund of Taiwan) нь хэвийн үйл ажиллагаа явуулж байгаа ч барьцаа хөрөнгөгүй ЖДҮ эрхлэгчид банкнаас зээл авахад баталгаа гаргадаг.

- *Зээлийн батлан даалтын дээд хэмжээ:* 150 сая тайвань доллар (4,650,000 ам.доллар);
- *Батлан даалтын шимтгэл (жил):* 0.375-1.375 хувь;
- *Батлан даалтын хүрээ:* Нийт зээлийн 60-90 хувь;

- Сангийн эх үүсвэр: Улсын төсөв, батлан даалтын шимтгэл;
- Тавигдах шаардлага: Нийт хөрөнгийн хэмжээ 100 сая тайвань доллар (3,100,000 ам.доллар)-аас бага, 200-аас бага ажилтантай байх (SMEG, 2025).

Буцалтгүй тусламж, татаас: Дотоодын технологийн болон инновацийн судалгааны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор “Жижиг бизнесийн инновацийн судалгаа (SBIR)” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг.

- Тавигдах шаардлага: Нийт хөрөнгийн хэмжээ 100 сая тайвань доллар (3,100,000 ам.доллар)-аас бага, 200-аас бага ажилтантай байх;
- I үе шат урьдчилсан судалгаа: 6 сарын хугацаатай, 1 сая тайвань доллар (31,000 ам.доллар) хүртэл татаас;
- II үе шат Нарийвчилсан судалгаа: 6-24 сарын хугацаатай, 5-10 сая тайвань доллар (155,000-310,000 ам.доллар) (SBIR, 2025).

Татварын хөнгөлөлтүүд: ЖДҮ-ийг дэмжих тухай хуульд судалгаа хөгжлийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй ЖДҮ эрхлэгчдэд татварын хөнгөлөлт үзүүлэх, бусад салбарын ЖДҮ эрхлэгчдэд ажилчдын цалингийн нэмэгдэлд татварын хөнгөлөлт үзүүлэхээр тусгажээ (STLI, 2020). Тухайлбал, ЖДҮ эрхлэгчдийн судалгаа, хөгжүүлэлтийн зардлын 15 хүртэл хувийг татвар ногдох орлогоос хасч тооцдог байна.

Хөрөнгө оруулалт, венчур капитал: Тайванийн засгийн газраас гарааны бизнесийн эко системийг бий болгох, ЖДҮ эрхлэгчдэд илүү хүртээмжтэй санхүүжилтийг бий болгох зорилгоор хоёр томоохон арга хэмжээ авсан. Үүнд:

- Үндэсний хөгжлийн сан (National development fund) венчур хөрөнгө оруулалтын компаниудтай хамтран 10 тэрбум тайвань доллар (310,000,000 ам.доллар)-ын санхүүжилтээр ЖДҮ эрхлэгчдэд хөрөнгө оруулалт хийсэн;
- Инновацад чиглэсэн ЖДҮ эрхлэгчдэд санхүүжилт татах зорилгоор санхүүжилтийн нэгдсэн сүлжээ болох FinDit платформыг нэвтрүүлсэн (SMEG, 2025).

Тусгай хөтөлбөрүүд: Тайваний засгийн газраас ЖДҮ-ийг дэмжих бодлогын хүрээнд олон төрлийн хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал, ЖДҮ эрхлэгчдийн “Цахим шилжилтийг дэмжих”, “Цахим хэрэглээний чадавхыг сайжруулах”, “Net Zero” шилжилтийг дэмжих, “Инновац, инкубацийн эко системийг бий болгох” (Стартап Хаб, цахим хуудас), “Инкубатор дэмжлэгийн системийг бэхжүүлэх” (Гарааны бизнес эрхлэгчдийн хөгжлийн хөтөлбөр, ЖДҮ-ийн инкубатор төв), “Эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөр”, “Орон нутаг дахь аж үйлдвэрийн кластерийн хөгжлийг дэмжих” гэх мэт (SMESA, 2024).

Хятад

Зээлийн батлан даалт: Үндэсний санхүүгийн батлан даалтын сан (National Financing Guarantee Fund) нь ЖДҮ, хөдөө аж ахуйн болон инновацийн чиглэлийн аж ахуйн нэгжүүдэд зээлийн батлан даалт үзүүлдэг. ЖДҮ эрхлэгчдийн зээлийн 40 хувийг төрийн батлан даалтын сан хариуцах бөгөөд батлан даалтын шимтгэл зээлийн дүнгийн 2-5 хувь байна (ADB, 2022).

Үндсэн дэмжлэг нь **банкнаас олгох зээл** – засгийн газар арилжааны банкуудад ЖДҮ-д зээл олгохыг урамшуулж, чиглэл өгдөг (“бага орлоготой жижиг бизнест зориулсан зээл” гэх мэт тусгай квоттой зээлүүд). Мөн Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих тухай

хуульд¹⁷ бүх санхүүгийн байгууллага ЖДҮ-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх (§15) гэж заасан байдаг (EUSME Centre, 2024).

Буцалтгүй тусламж: Инновац, гарааны бизнесийг дэмжих зорилгоор судалгаа-хөгжүүлэлтийн (R&D) санхүүжилт, гарааны бизнесийн уралдааны шагнал, инкубаторын тэтгэлэг хэлбэрээр олгогддог.

Татварын хөнгөлөлт: тодорхой хэмжээний орлоготой жижиг аж ахуйн нэгжүүд компанийн орлогын албан татварын хөнгөлөлт эдэлдэг. Мөн орон нутгийн захиргаанаас зарим тохиолдолд төлсөн татварт татаас олгож байна. Тухайлбал, сарын борлуулалтын орлого 100,000 юаниас бага бол НӨАТ-аас чөлөөлөгдөнө. Мөн бага орлоготой ЖДҮ эрхлэгчид 2023 оноос 2027 оныг дуустал 3 хувийн татварыг 1 хувь болгон хөнгөлсөн (EUSME Centre, 2024).

Герман

Хөнгөлөлттэй зээл: Холбооны засгийн газрын эзэмшилд байдаг **Хөгжлийн банк (KfW)** нь ЖДҮ эрхлэгчдэд зориулан төрөл бүрийн зээлийн бүтээгдэхүүн санал болгодог ба арилжааны банкаар дамжуулан олгодог. Тус банкнаас санал болгож буй зээлийн бүтээгдэхүүн зах зээлийн хүүнээс бага, урт хугацаатай тул ЖДҮ эрхлэгчдэд томоохон дэмжлэг болдог. Тухайлбал, ERP урамшууллын зээл: 20 хүртэл жил, 25 сая евро хүртэл, эхний 3 жил үндсэн төлбөрөөс чөлөөлөгдөх нөхцөлтэй (KfW, 2025).

Зээлийн батлан даалт: Германы бүх муж, бүс нутаг төрийн өмчийн оролцоотой Батлан даалтын банк (Bürgschaftsbank)-тай. Эдгээр банкууд нь ЖДҮ эрхлэгчдийн зээлийн тодорхой хувьд (ихэвчлэн 50-80%) баталгаа гаргаж өгдөг. ЖДҮ эрхлэгчид нь барьцаа хөрөнгөгүй эсвэл дутагдалтай хөрөнгөтэйгөөр зээл авах бол энэхүү баталгааны системийг ашигладаг.

Буцалтгүй тусламж: “КМУ инноватив” (ЖДҮ-ийн төв инновацын хөтөлбөр) нь компаниудын хамтарсан судалгаа, инновацын төслүүдэд санхүүжилт өгдөг.

Эргэн төлөгдөхгүй санхүүгийн дэмжлэг: Германы Холбооны Байгаль орчны сан нь сонгогдсон төслүүдэд 125 000 еврогийн эргэн төлөгдөхгүй буцалтгүй тусламж олгодог “Ногоон гарааны хөтөлбөр”-өөр ногоон гарааны бизнес эрхлэгчдийг дэмждэг. ERP дижиталчлал ба инновацын зээлийн хэмжээний 3 хувьтай тэнцэх буцалтгүй тусламжийг ЖДҮ эрхлэгчдэд олгодог (KfW, 2025).

Хөрөнгө оруулалтын дэмжлэг (венчур капитал): Холбооны засгийн газар болон KfW нь жижиг, дунд болон гарааны бизнес эрхлэгчдийн хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулах зорилгоор хэд хэдэн венчур сангийн санхүүжилтийн хэрэгсэлтэй. Тухайлбал, High-Tech Gründerfonds (HTGF) нь Холбооны эдийн засаг болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан яам, Хөгжлийн банк (KfW) болон томоохон хувийн компаниудын хамтын сан бөгөөд технологийн гарааны компаниудад 0.5-2 сая евро хүртэл гарааны хөрөнгө оруулалтыг хийдэг. KfW Capital нь хувийн хөрөнгө оруулалтын сангуудад хөрөнгө оруулж, ЖДҮ-ийг санхүүжүүлдэг. Мөн Европын Хөрөнгө Оруулалтын Сан (EIF) нь Германы хэд хэдэн венчур хөрөнгө оруулалт, зээлийн санд хөрөнгө оруулдаг байна (OECD, 2024).

¹⁷ Хятад (2017). Law of the People's Republic of China On Promotion of Small and Medium sized Enterprises. Хандах: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/06/content_1382128.htm

Тусгай хөтөлбөрүүд

- **Байгаль орчны хөтөлбөрүүд:** ЖДҮ-ийн барилга, тоног төхөөрөмжийг эрчим хүчний хэмнэлттэй болгоход зориулсан санхүүжилт.
- **Дижитал шилжилт:** Бизнесийн процессыг дижиталжуулахад нь дэмжлэг үзүүлэх зээлийн хөтөлбөр бөгөөд 10,000 еврогоос 1.5 сая евро хүртэл санхүүжилтийг гарааны бизнес эрхлэгчид болон үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх, шинэ төсөл, шинэ зах зээлд гарах гэж буй ЖДҮ эрхлэгчдэд зээл хэлбэрээр олгодог.
- **Ногоон Финтек:** Байгаль орчин, нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах төслүүдэд онлайн платформыг ашиглан зээл олгох зэрэг санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөрүүд байна (мөн тэнд).

Улс орнууд ЖДҮ эрхлэгчдэд төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн дэмжлэгийн эх үүсвэрийг ихэвчлэн улсын болон орон нутгийн төсвөөс бүрдүүлж байна. Түүнээс гадна дараах **санхүүжилтийн эх үүсвэрүүдээс** санхүүжилт татдаг.

- Олон улсын санхүүгийн байгууллагын санхүүжилт (Вьетнам, Индонез, Сингапур, Казахстан);
- Гадаад, дотоодын зах зээлд гаргасан бондын санхүүжилт (Солонгос, Казахстан);
- Зээлийн баталгаа гаргуулсан аж ахуйн нэгжээс авсан шимтгэл (Тайван);
- РТ Permodalan Nasional Madani төрийн өмчит исламын санхүүгийн байгууллага (Индонез);
- Төв засгийн газрын төсөвт тусгасан тусгай сангаас олсон ашиг, болон хандив (Хятад);
- Европын холбооны санхүүжилт (Герман).

2.2.2. Төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн бус дэмжлэг

Улс орнуудын ЖДҮ эрхлэгчдэд үзүүлж буй дэмжлэг нь зөвхөн санхүүгийн дэмжлэгээр хязгаарлагддаггүй санхүүгийн бус дэмжлэгийг ч үзүүлж байна. Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд сүүлийн жилүүдэд ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжих бодлогоо шинэчлэн, олон төрлийн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна. Эдгээр арга хэмжээнүүд нь улс бүрийн эдийн засгийн бүтэц, бүс нутгийн онцлогоос хамааран ялгаатай ч бүгд инновац, дижитал шилжилт, экспортыг дэмжих, хялбар санхүүжилт болон гадаад зах зээлд гарах боломжийг өргөжүүлэхэд чиглэж байна.

Улс орнууд ЖДҮ эрхлэх эрх зүйн орчныг сайжруулах, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх, нягтлан бодох бүртгэл, санхүүгийн болон хүний нөөцийн удирдлагын чиглэлээр үнэ төлбөргүй сургалт зохион байгуулах, хүний нөөцийг чадавхжуулах, олон улсын зах зээлд гарахад зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх, мэдээллээр хангах зэрэг санхүүгийн бус дэмжлэгүүдийг холбогдох асуудлыг хариуцах байгууллагаар дамжуулан үзүүлж байна.

Хүснэгт 8. Санхүүгийн бус дэмжлэгийн төрлүүд

Улс	Санхүүгийн бус дэмжлэгүүд
Вьетнам (Vietnam Briefing, 2019)	<ul style="list-style-type: none">- үйлдвэр байгуулахад шаардлагатай газраар хангах;- технологийн инкубатор төв байгуулах;- гарааны бизнесийн нэмүү өртгийн үйлдвэрлэлийн хэсэг болоход дэмжлэг үзүүлэх;- төрийн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд ЖДҮ-ийг нэн тэргүүнд дэмжих.

Индонез (Rizky Bayuputra, 2021)	<ul style="list-style-type: none"> - ЖДҮ-ийн мэдээллийг олон нийтэд түгээх; - ЖДҮ-ийг дэмжих зорилгоор газрын нөөцийг бий болгох; - оюуны өмчийн хураамжийг 50% хөнгөлөх; - яамд, агентлаг, орон нутагт үзүүлж буй бараа үйлчилгээний төсвийн 40%-тай тэнцэх ажил үйлчилгээг ЖДҮ-ээр гүйцэтгүүлэх; - зарим бизнес эрхлэх зөвшөөрлийг ЖДҮ-д тусгайлан олгох, жишээ нь зарим томоохон төслийг хэрэгжүүлж буй том компаниудад ЖДҮ-ийг уг төсөлд оролцуулах шаардлага тавих гэх мэт; - жижиг, дунд болон гарааны бизнесийг хөгжүүлэх инкубатор болон технологийн төв байгуулах.
Өмнөд Солонгос (Ministry of SMEs and Startups)	<ul style="list-style-type: none"> - төрийн худалдан авалтад ЖДҮ-ийг хамруулах; - ЖДҮ-ийн бараа бүтээгдэхүүнийг сурталчлах; - гадаадын болон дотоодын мэргэжилтнүүдээр бизнесийн үйл ажиллагаанд нь үнэлгээ хийлгэж, зөвлөгөө өгөх; - бүтээгдэхүүн хөгжүүлэлтийг хийхэд дэмжлэг үзүүлэх; - шинэ технологи нэвтрүүлэх, түүнийг бизнес болгох үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх.
Сингапур (Enterprise Singapore, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> - ЖДҮ-ийн үйл ажиллагаанд цогц зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх (SME centres); - шинэ бүтээгдэхүүн, технологи хөгжүүлэх, оюуны өмчийг авахад дэмжлэг үзүүлэх (Centres of Innovation); - гарааны бизнесийн цогц эко системийг бүрдүүлэх; - гарааны бизнесүүдийг хооронд нь холбох; - урьдчилан батлагдсан дижитал шийдэл, тоног төхөөрөмжийг нэвтрүүлэх заавар; - ЖДҮ эрхлэгчдийг салбарын туршлагатай мэргэжилтнүүдтэй холбож, заавар зөвлөгөө өгөх.
Казахстан (Сыздыкбаев, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> - ЖДҮ-д зориулж дэд бүтцийг бий болгох; - ЖДҮ эрхлэгчид зориулсан үйлчилгээг бий болгох; - бусад аж ахуйн нэгжтэй холбох үйл ажиллагааг зохион байгуулах.
Герман (OECD, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> - инновацын зөвлөгөө, технологийн дамжуулалт, судалгаа хөгжүүлэлтэд дэмжлэг үзүүлэх; - бизнесээ өргөжүүлэх, дотоод нөөцөө оновчтой ашиглах талаар зөвлөгөө өгөх; - гарааны бизнес эрхлэгчдэд бизнес төлөвлөгөө боловсруулах болон бусад зөвлөгөө мэдээлэл өгөх.
Хятад (EUSME Centre, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> - ЖДҮ-д төрийн худалдан авалтын давуу эрх олгох (EUSME Centre, 2024) - (§22) ЖДҮ-ийг хөгжүүлэхэд шаардлагатай, мэдээлэл, зөвлөгөө өгөх нөхцөлийг бүрдүүлж, хот, хөдөөгийн бүтээн байгуулалтын төлөвлөгөөг боловсруулахдаа жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх хэрэгцээг хангахад шаардлагатай газар, байгууламжийг оновчтой зохион байгуулж ЖДҮ-ийг дэмжих.
Тайвань (Small and Medium Enterprise and Startup Administration, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> - жил бүр ЖДҮ эрхлэгчдээс сонгон шалгаруулж, урамшуулал олгох; - төрийн худалдан авах ажиллагаанд ЖДҮ эрхлэгчдэд давуу эрх олгох.

Төрөөс үзүүлж буй санхүүгийн бус дэмжлэгүүдийг харьцуулан үзэхэд Тайвань, Солонгос, Хятад улсууд төрийн худалдан авах ажиллагаанд ЖДҮ-д давуу эрх олгох,

Хятад, Индонез, Вьетнам улсууд ЖДҮ эрхлэгчдийн газрын асуудлыг шийдвэрлэх, Өмнөд Солонгос болон Сингапур улсууд салбарын туршлагатай мэргэжилтнүүдээр ЖДҮ эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд үнэлгээ хийлгэх, зөвлөгөө өгөх, Тайвань улсын хувьд ЖДҮ-ийн урамшууллын тогтолцоог хэрэгжүүлж байгаа нь онцлог байна.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд ЖДҮ-ийн ангиллыг тодорхойлохдоо хуульдаа ерөнхий байдлаар тодорхойлоод (Герман, Сингапур улсууд тусгайлсан хуульгүй), харин нарийвчилсан тодорхойлолтыг холбогдох журам, стандартын хүрээнд тогтоосон байна.

Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийг нийтлэг байдлаар **ажилтны тоо болон санхүүгийн үзүүлэлт** (борлуулалтын орлого эсвэл нийт хөрөнгийн хэмжээ)-ээр тодорхойлж байна. Харин Вьетнам, Хятад, Өмнөд Солонгос улсууд ЖДҮ эрхлэгчдийг үйл ажиллагааны салбараар ангилан ялгаатай байдлаар дээрх шалгууруудыг тогтоосон байна.

Ажилтны тооны хувьд, Вьетнамд “нийгмийн даатгалд хамрагдсан ажилтны тоо”, Тайваньд “байнгын тогтмол ажилтны тоо” гэж тусгайлан заасан байна.

Санхүүгийн үзүүлэлтийн шалгуурын хувьд, судалгаанд авагдсан улс орнууд ялгаатай байдлаар тодорхойлсон. Тухайлбал, Өмнөд Солонгосд “3 жилийн дундаж борлуулалтын орлого”, Тайваньд “дүрмийн сан эсвэл хөрөнгө оруулалтын хэмжээ” гэж бусад улсаас ялгаатай шалгуур тавьсан байна.

Харин дээрх хоёр шалгуурын аль нэгийг хангасан байх шаардлагыг Казахстан, Хятад, харин бусад улсууд шалгууруудыг зэрэг хангасан байх шаардлага тавьж байна.

Судалгаанд авагдсан улс орнуудад **ЖДҮ-д дэмжлэг үзүүлэх үндсэн байгууллага** нь тусгайлсан яам эсвэл бусад чиг үүрэг бүхий яамны бүтцийн нэгж, харьяа агентлаг байна. Тухайлбал, Өмнөд Солонгос, Индонез зэрэг улсууд тусгайлсан яамтай. Харин Тайвань, Хятад, Вьетнам, Казахстан, Герман зэрэг улсууд эдийн засаг, аж үйлдвэр, технологи, хөрөнгө оруулалтын асуудал эрхэлсэн яамдын харьяа нэгж, байгууллагуудаар дамжуулан хэрэгжүүлдэг.

Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдэд төрөөс санхүүгийн болон санхүүгийн бус дэмжлэгүүдийг дараах байдлаар үзүүлж байна. Үүнд:

Санхүүгийн дэмжлэг: Зээлийн батлан даалт, хөнгөлөлттэй зээл, зээлийн хүүгийн татаас, хөрөнгө оруулалт, буцалтгүй тусламж зэргээр ЖДҮ эрхлэгчдийн санхүүгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлж байна. Эдгээр санхүүгийн дэмжлэгийн бодлогуудыг ихэвчлэн арилжааны банкууд болон бусад санхүүгийн байгууллагуудаар дамжуулан хэрэгжүүлдэг. Засгийн газраас ЖДҮ-д үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн нэг хэлбэр нь ЖДҮ-д олгож буй тэтгэлгийн хөтөлбөрүүд юм. Ялангуяа Тайвань, Сингапур, Герман зэрэг улсууд өргөн хүрээний, олон төрлийн зорилтот бүлгүүдэд чиглэсэн тэтгэлгийн хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг.

Санхүүгийн бус дэмжлэг: Бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх таатай орчныг бүрдүүлэх зорилгоор хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах, инкубатор төвүүдийг байгуулж ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжих, нэг цэгийн үйлчилгээгээр дамжуулан үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийг нэгдсэн мэдээллээр хангах, хүний нөөцийг чадавхжуулах, ЖДҮ эрхлэгчдийг шинэ зах зээлд гарахад дэмжлэг үзүүлэх, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэхэд шаардлагатай газар, дэд бүтцээр хангах, төрийн худалдан авалтад оролцоход давуу эрх олгох, бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нийтэд таниулах арга хэмжээ зохион байгуулах зэрэг олон хэлбэрээр санхүүгийн бус дэмжлэгийг үзүүлж байна.

Ном зүй

- Монголбанк. (2024). Эдийн засаг, санхүүгийн нэр томъёоны ТАЙЛБАР ТОЛЬ. Хандах: <https://etoli.mn/%D0%A1#contentByLetter> Хандсан огноо: 2025-04-05
- Сыздыкбаев, А. (2024). Меры господдержки МСБ в Казахстане: от субсидий до синдицированных кредитов. Хандах: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/meryi-gospodderjki-msb-kazahstane-subsidiy-sinditsirovannyih-547163/ Хандсан огноо: 2025-04-10
- DAMU. (2023). «ДАМУ» кәсіпкерлікті даму қоры акционерлік қоғамының 2023 жылға арналған жылдық есебі. Хандах: <https://damu.kz/upload/iblock/696/nzlcnnmlvvqlxsruqr90q181mcdu5c75/Годовой%20отчет%20Фонда%20за%202023%20kaz.pdf> Хандсан огноо: 2025-04-04
- DAMU. (2025). Программы поддержки бизнеса. Хандах: <https://damu.kz/ru/programmi#v-pills-loans> Хандсан огноо: 2025-04-09
- DAMU. (2025). Субсидирование. Хандах: <https://damu.kz/ru/programmi#v-pills-loans> Хандсан огноо: 2025-04-11
- DAMU. (2025). Гарантирование. Хандах: <https://damu.kz/ru/programmi#v-pills-guarantee> Хандсан огноо: 2025-04-03
- Adhitya Wardhono, M. I. (2019). ADBI. *The Role of Credit Guarantee Schemes for Financing MSMEs: Evidence from Rural and Urban Areas in Indonesia*. Хандах: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/506966/adbi-wp967.pdf>. Хандсан огноо: 2025-04-02.
- ADB. (2022). *Financing Small and Medium-Sized Enterprises in Asia and the Pacific Credit Guarantee Schemes*. Хандах: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/774531/financing-smes-credit-guarantee-schemes.pdf>. Хандсан огноо: 2025-04-09.
- AMRO. (2023). ASEAN+3 Macroeconomic Research Office. *Annual Consultation Report Vietnam 2023*. Хандах: https://amro-asia.org/wp-content/uploads/2024/04/Vietnam_2023-Annual-Consultation-Report_-SI-on-Credit-Guarantee-1.pdf. Хандсан огноо: 2025-04-15.
- Asian Development Bank. (2023). *Public Financing for Small and Medium-Sized Enterprises: The Cases of the Republic of Korea and the United States*. Хандах: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/927281/financing-public-smes-republic-korea-united-states.pdf>. Хандсан огноо: 2025-04-14
- Baiterek. (2025). Хандах: <https://baiterek.gov.kz/ru/instrumenty-podderzhki-kholdinga/podderzhka-i-razvitiie-msb/>. Хандсан огноо: 2025-04-02
- BMBF. (2025). *SMEs - Innovative*. Хандах: https://www.bmbf.de/DE/Forschung/Gesellschaft/ZukunftDerArbeit/KmuInnovativ/kmuinnovativ_node.html. Хандсан огноо: 2025-04-01
- Enterprise Singapore. (2024). *Enterprise Development Grant*. Хандах: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support/enterprise-development-grant>. Хандсан огноо: 2025-04-11
- Enterprise Singapore. (2024). *Enterprise Financing Scheme – SME Working Capital Loan*. Хандах: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support/enterprise-financing-scheme---sme-working-capital>. Хандсан огноо: 2025-04-10
- Enterprise Singapore. (2024). Хандах: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support/seeds-capital>. Хандсан огноо: 2025-04-15

- ESCAP. (2021). Definitions of MSMEs. Хандах: <https://msmepolicy.unescap.org/definitions-msmes> .
Хандсан огноо: 2025-04-04
- ESCAP. (2022). Policy Guidebook for MSME Development in Asia and the Pacific (2nd ed.). Хандах: https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/MSME%20Guidebook%2C%202nd%20Edition-Final_Low%20resolution.pdf . Хандсан огноо: 2025-04-08
- EUSME Centre. (2024). SME Policy Environment Report: 2024. Хандах: <https://www.eusmecentre.org.cn/publications/sme-policy-environment-report-2024-update/> .
Хандсан огноо: 2025-04-11
- Financial Services Commission. (2023). Government Prepares KRW80 Trillion Financial Support Programs to Help SMEs Overcome Crisis. Хандах: <https://www.fsc.go.kr/eng/pr010101/79293> . Хандсан огноо: 2025-04-04
- Functions, tasks, powers and organizational structure of the Enterprise Development Agency. (2024). Ministry of Planning and Investment. Хандах: <https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/2024-3-28/Functions-tasks-powers-and-organizational-structurj24h6l.aspx> . Хандсан огноо: 2025-04-13
- German Accelerator. (2025). German Accelerator Programs. Хандах: <https://www.germanaccelerator.com/our-programs> . Хандсан огноо: 2025-04-08
- IFG. (2024). Economic Impact of Kredit Usaha Rakyat (KUR). Хандах: https://ifgprogress.id/wp-content/uploads/2024/07/Final-Draft_Economic-Bulletin-Issue-50-KUR-1.pdf . Хандсан огноо: 2025-04-13
- IfM BONN. (2025). SME Definition of the European Commission. Хандах: <https://www.ifm-bonn.org/en/definitions/uebersetzen-nach-english-kmu-definition-der-eu-kommission> . Хандсан огноо: 2025-04-07
- KfW. (2025). ERP Promotional Loan for SMEs. Хандах: <https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Companies/Housing-companies/Wohnwirtschaft.html> .
Хандсан огноо: 2025-04-14
- KfW. (2025). Strengthening Digitalisation and Innovation in SMEs. Хандах: https://www.kfw.de/About-KfW/Newsroom/Latest-News/Pressemitteilungen-Details_837952.html . Хандсан огноо: 2025-04-12
- Korea Credit Guarantee Fund. (2021). Credit Guarantee. Хандах: <https://www.kodit.co.kr/koditEng/cm/cntnts/cntntsView.do?mi=2770&cntntsId=11562> . Хандсан огноо: 2025-04-07
- KOSME. (2025). Scope of Small and Medium Enterprises. Хандах: <https://www.kosmes.or.kr/sbc/SH/EHP/SHEHP024M0.do> . Хандсан огноо: 2025-04-13
- Ministry of Planning and Investment. (2024, March 21). Enterprise Development Agency of Vietnam. Хандах: <https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/2024-3-28/Functions-tasks-powers-and-organizational-structurj24h6l.aspx> . Хандсан огноо: 2025-04-13
- Ministry of Small and Medium Enterprises and Startups. (2024). Policy Funds to SMEs and Microenterprises. Хандах: <https://www.mss.go.kr/site/eng/ex/bbs/View.do?cbldx=244&bcldx=1047226> . Хандсан огноо: 2025-04-08
- Ministry of SMEs and Startups. (2025). MSS Hosts the Deep Tech Value-Up Joint Meetup Day. Хандах: <https://www.korea.net/Government/Briefing-Room/Press-Releases/view?articleId=1057295&type=N&insttCode=A260117> . Хандсан огноо: 2025-04-11
- Ministry of SMEs and Startups. (n.d.). Хандах: <https://www.mss.go.kr/site/eng/01/20104000000002019110651.jsp> . Хандсан огноо: 2025-04-08
- National Bureau of Statistics. (2018). Notice on the Classification Methods for Large, Medium, Small and Micro Enterprises (2017). Хандах:

- https://www.stats.gov.cn/sj/tjbz/gjtjbz/202302/t20230213_1902763.html . Хандсан огноо: 2025-04-03
- OECD. (2024). Financing SME Growth in Germany. Хандах: https://www.oecd.org/en/publications/financing-sme-growth-in-germany_8f9a90e9-en.html . Хандсан огноо: 2025-04-14
- OECD. (2024). Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. Хандах: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_015c0c26/fa521246-en.pdf . Хандсан огноо: 2025-04-07
- PwC. (2024). Korea, Corporate - Tax Credits and Incentives. Хандах: <https://taxsummaries.pwc.com/republic-of-korea/corporate/tax-credits-and-incentives> . Хандсан огноо: 2025-04-10
- QIC. (2023). Хандах: <https://qic.kz/ru/> . Хандсан огноо: 2025-04-13
- Rizky Bayuputra, S.H., Rifqi Mufid Riansyah, S.H., & Abiyyu Ihsan Samudro. (2021). Policy Brief: Micro, Small, and Medium Enterprises - Licensing, Benefits, and Waivers under Government Regulation No. 7/2021. Хандах: https://www.nandp.or.id/eng/files/Micro,%20Small,%20Medium%20Enterprises_%20Licensing,%20Benefits,%20and%20Waivers%20Under%20Government%20Regulation%20No.%207_2021.pdf . Хандсан огноо: 2025-04-09
- Ru, C. (2023). The Role of SMEs in China's Circular Economy Transition. Хандах: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/2023-08/The%20Role%20of%20SMEs%20in%20China%27s%20Circular%20Economy%20Transition.pdf> . Хандсан огноо: 2025-04-12
- SBIR. (2025). Duration and Funding for SBIR Projects. Хандах: <https://www.sbir.org.tw/en> . Хандсан огноо: 2025-04-03
- SMEG. (2025). Other Regulations. Хандах: <https://www.smeg.org.tw/en/basic/?node=10063> . Хандсан огноо: 2025-04-14
- SMESA. (2024). White Paper on Small and Medium Enterprises in Taiwan, 2024. Хандах: <https://www.sme.gov.tw/article-en-2572-12584> . Хандсан огноо: 2025-04-15
- Small and Medium Enterprise and Startup Administration. (2024). White Paper on SMEs in Taiwan. Хандах: <https://www.sme.gov.tw/article-en-2572-12584> . Хандсан огноо: 2025-04-06
- STLI. (2020). Tax Incentive Regime for SMEs. Хандах: <https://stli.iii.org.tw/en/article-detail.aspx?no=105&tp=2&i=168&d=8483> . Хандсан огноо: 2025-04-03
- United Nations ESCAP. (2021). Definitions of MSMEs. Хандах: <https://msmepolicy.unescap.org/definitions-msmes> . Хандсан огноо: 2025-04-08
- VdiVde-it. (n.d.). Managing the 'Open Innovation Culture' Project and Tasks Relating to SME Collaboration. Хандах: <https://vdiVde-it.de/en/project/project-management-knowledge-transfer-funding-measure-vip> . Хандсан огноо: 2025-04-13
- Vietnam Briefing. (2019). Government Incentives for SMEs in Vietnam. Хандах: https://www.vietnam-briefing.com/news/government-incentives-smes-vietnam-2-new-circulars.html?utm_source=chatgpt.com . Хандсан огноо: 2025-04-07
- World Bank. (2019). Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. Хандах: <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance> . Хандсан огноо: 2025-04-08